

21.16x35.95	1/2	19	עמוד	הארץ - כותרת	05/04/2023	85648254-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790						

האסון שבגאולה

יוסף אגסי

22.1.2023 נפרדתי לעולמים מדודי, הפילוסוף ואיש הרוח פרופ' יוסף אגסי, שהיה לי חבר, רֵעַ ושותף לעשייה וליצירה. תמיד דאג שבמטבח יהיו קפסולות הקפה שאני אוהבת והעוגיות שנקנו במיוחד בשבילי. לפני שנים פירסם את ספרו "מכתבים לאחותי", והוציאה אותו לאור אמי, שרה רבינוביץ בן, אשה רבת מעלות ופעלים, ופורצת דרך בזכות עצמה. כמיטב המִ-סורת המשפחתית, גם אני ניהלתי עם אגסי (יוסק'ה כפי שקראנו לו) תכתובות ארוכות. לא אחת נהג לשלוח לי מאמר שלא פורסם או רעיונות ראשוניים לספר או להר־צאה ששוחחנו עליהם בפגישותינו השבועיות. מתוך גע־גוע כואב לדודי יוסק'ה ואולי בתקווה למצוא את קולו הברור והחד בתקופה סוערת ועכורה זו של חרדה ושל אי־דאות, עברתי על הדוא"ל ששלח לי לאורך השנים. בו־מִן ששוטטת; צד את עיניי מייל שבשורת הנושא שלו נכ־תב: "אתחלתא דגאולה". מתחת לקובץ כתב אגסי, כפי שהרבה לעשות בהתכתבויות בינינו: "הרי המאמר. עשי בו כהבנתך".

הדברים רלוונטיים מתמיד אף על פי שנכתבו בסתיו 2018, שכן כלולה בהם סקירה מקיפה, המספקת הסבר לשאלה איך הגענו לפרשת הדרכים הסכוכה והמסוכנת שאנו מצויים בה כיום. הנה הם כאן לפניכם.

רות היימן

חיבור זה נכתב בהמלצת דניאל היימן בתקווה לה־ביא את חבריו לנשק מהתנועה המשיחית, אם לא לש־קול את דעותיהם מחדש אוי לפחות לעיין בשורשי התנועה שלהם ובכך לקבל אחריות על מעשיהם. אני יודע אם הוא צודק, אך נראה לי כי יש להכיר בזכותם ליהנות מהספק. בעיקר הניעו אותי לקבל את האתגר שלו המודעות לכך שישאל שוקדת על סילוף השור־שים ההיסטוריים של תרבותנו ועל עידוד הבורות לג־ביהם. דוגמה קיצונית לכך היא העובדה שרוב הקהילות היהודיות בעולם אינן אשכנזיות ואינן ספרדיות. דוגמה אחרת, לא פחות חשובה, היא הזיהוי שישאל מוזה את היהדות עם הורם האורתודוקסי, שנוסד בשנת 1820 במזרח אירופה. נהוג לדון תכופות בהעדפה, הרשמית למחצה, של יהודי אשכנז, והדיון תמיד נכשל, כי איש אינו מסביר את ההעדפה כתולדה של סילוף זה.

המשיחיות היא תופעה חוזרת ונשנית, שהיהדות דוחה בשתי ידיים. אבל כיום הדת היהודית־המשיחית החדשה מתגבשת והולכת בארץ הקודש. עובדה זו מחייבת את ההנהגה הדתית הישראלית לדון בכובד ראש באפשרות זו ובהשלכותיה.

חזון משיחי בסדר היום השלטוני

הביטוי אתחלתא דגאולה, התחלת הגאולה, פירו־שו הסימנים למשמע קול צעדי המשיח, כלומר לתו־פעות המייצגות את היות מועד ביאת המשיח קרוב. בהיסטוריה היהודית רבים עסקו בשאלה מתי בדיוק יבוא המשיח. אלה נקראו "מחשבי הקץ" כאשר הקץ הוא קץ הגלות ואותם התלמוד מקלל ואומר: "תיפח עצמן של מחשבי קיצין". התייחסות זו הביאה לערגה לימי המשיח בהווה במקום בעתיד. התלמוד רואה זאת בחיוב, תוך זיהוי סבלות היהודים כ"חבלי משיח" ועי־דוד המאמצים להיות ראויים לביאת המשיח בקרוב. באותו כיוון אך ביתר שאת, המונח "פעמי משיח" או "פעמי הגאולה" פירושו שיש היתר לראות בס־בלות היהודים סימן להתקרבות קץ הגלות. בכך יש רמז לפירוש האוטופיסטי של הביטוי "ימות המשיח" – ימים ללא סבל. הרמב"ם דחה פירוש זה ללא דיון.

לדעתו, מוכן מאליו שיש להבין את המילה "משיח" באופן מילולי, כלומר "מלך" שהומלך רשמית. השא־לה מה בדיוק יהיה המצב המדיני לאחר ביאת המשיח נשארה פתוחה וכל אחד היה רשאי לדמיין לעצמו את העונג של החיים בצל המשיח.

אולם אין זה נכון עבור ישראל: פנטזיות של אנ־שי שלטון עשויות להתממש כאסטרטגיות מדיניות חדשות. זו התפתחות רצויה כשהמוצר פרי הדמיון מועמד לביקורת ציבורית כנהוג במדינות דמוקר־טיות, אך היא אסון כאשר ניתנת לה גושפנקה של ודאות. ואפילו גושפנקה אינה אסון כל עוד היא מוצגת לביקורת ציבורית דמוקרטית. אולם אין זה המצב כעת בישראל: החזון המשיחי אינו מושא לכי־קורת ציבורית דמוקרטית ובכל זאת הוא מוצג כחלק מהדמוקרטיה הישראלית, משום שהוא על סדר היום של מפלגות השלטון, וזוהי הסכנה.

בין קהילה לאומה

בשיעור הראשון שלי במתמטיקה באוניברסיטה, המרצה שאל את התלמידים אם הם מסכימים לטע־נה מתמטית שנראתה די טיפשית. רוב התלמידים דחו אותה והמורה אמר: מול שהמתמטיקה אינה דמוקרטית. ואכן אין לדמוקרטיה סמכות על האמת. אמנם הצבעות על אמת נעשות לעיתים קרובות, ולא רק בדמוקרטיה. תורת משה אינה דמוקרטית, ובכל זאת לפיה: "אחרי רבים להטות" (שמות כ"ג ב.). אולם אין בטענה זו הבטחה כי הרוב אינו טועה, נהפוך הוא, כפי שמשמע מהפסוק המלא: "לא תִּהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעָה וְלֹא תִעָנֶה עַל רֵב לְנֶטִי אַחֲרֵי רַבִּים לְהֵטִי". דיון זה משאיר פתוחה את השאלה כיצד נכיר את האמת כאשר לא ניתן לראות בדמוקרטיה תשובה לה. ברור כי לשלטון, דמוקרטי ככל שיהיה, אין סמכות לה־חליט על האמת, הגם שבמקרים מסוימים אין הוא יכול להכריע בין האמת לבין הכוזב. למשל, על השלטון לה־כריע אם לכפות חיסונים רפואיים על אוכלוסייה שכ־ללת מתנגדים לחיסונים, והכרעה זו תלויה בטענות על יעילות הנסיוב המצוי ועל העדר סיכונים בשימוש בו. אם כן, מה תחום הסמכות של שלטון דמוקרטי כלשהו? מה הן זכויותיו ומה הן חובותיו?

לשאלה זו אין תשובה אחידה, שכן היא מקבלת תשובות שונות במשטרים דמוקרטיים שונים ובזמנים שונים. ברור כי זו שאלה מרכזית על אודות שלטון כל־שהו, וכי במשטר דמוקרטי נדרש דיון בלתי פוסק בה. מקובל במדינות הלאום הדמוקרטיות הליברליות כי זו שאלה חוקתית וכי התשובה לה מעוגנת בחוקה. על כן, כל ניסיון לשנות את התשובה המקובלת הוא ניסיון של תיקון בחוקה, ונהוג להקשות על תיקונים בחוקה בכך שהם מתקבלים לא ברוב רגיל אלא ברוב מוחץ (הגם שפירושו משתנה במקום למקום).

הרעיון הליברלי הבסיסי (של מקיאווולי) הוא שר־צוי לחוקק חוקים שלאורח יהיה אינטרס לנהוג לפיהם. יש חקיקה מצליחה המשנה את התנהגות האזרחים ויש חקיקה כושלת שממנה יתעלמו, אך מטרת שני סוגי חקיקה אלו היא לשפר את מצב הציבור (ונתעלם רגע מחקיקה המזיקה לציבור שעדיף לתקנה או אף לבטלה, ובהקדם). מתי ייתקל חוק חדש בהתנגדות? אפשר לו־מר בהכללה גסה כי יש חקיקה התואמת את המסורת

ויש חקיקה המנוגדת לה, וזו האחרונה תיתקל בהתנג־דות ציבורית ותיכשל. דוגמה לכך היא החקיקה נגד ריי־כרי נשים.

המחלוקת במדע המדינה היא בין האסכולה האינ־דיווידואליסטית, ששמה את הדגש בחוק, לבין האס־כולה הקולקטיביסטית, המתמקדת במסורת החברתית. ובכל זאת יש במדינת הלאום הליברלית המודרנית הבדל חשוב בין המערכת החברתית, המווסתת מסורת, לבין המערכת המדינית, המושתתת בעיקר על חוקים ועל תקנות. החוק נוקשה יותר מהנהוג וניתן ליישום בפחות התחשבות בנסיבות מאשר המסורת. לעומתו, המסורת נתונה יותר לשיקול דעת של האזרח. כמוכן, יש חריגות בשני הכיוונים: הקמת מערכות ויגילנטיות או לחלופין חוק המסתמך על המסורת. אך העיקר הוא כי המדינה ומערכת אכיפת החוק שבידה מציבות גב־לות ברורים לפגיעות בדמוקרטיה. נוקשות זו מכפרת על האי־נוחות שבנוקשות החוק.

כנסת ישראל המסורתית

כל הנאמר לעיל לא חל על העולם שלפני המה־פכה הלאומית. אי אפשר לציין מתי זו התרחשה, הגם שברור כי צרפת נעשתה מדינת לאום ליברלית לאחר המהפכה הצרפתית וארצות הברית קיבלה את עצמאותה, למרות שהשתחררה מעבדות רק מאוחר יותר. לגבי בריטניה, לא ברור כלל מתי היתה למ־דינת לאום. מכל מקום יש להדגיש כי החברות היו שבטיות, עד לעליית האימפריה המוסלמית, שהיתה דתית והכירה בקהילות כמבנה הארגוני היציב שלה. גם החברה הפאודלית הכירה בקהילות ובמעמדות, ובכלל זה במעמד מערכת החינוך.

לקהילות היהודיות באירופה היה מעמד נפרד, מה שאיפשר להן להמשיך ולקיים את המבנה החברתי שעוצב עוד בסוף ימי המשנה (בערך 200 לספירה). מבנה זה של קהילות ללא מדיניות נודע בשם "כנסת ישראל". כדי לוודא שהקהילה נעדרת אופי מדיני, נעשתה כל קהילה יהודית עצמאית לחלוטין מבחינה דתית: כל רב מקומי היה ל"מרא דאתרא" (אדון המקום) ומעמדו היה כשל מעין אפיפיור. רב שעירער על סמכותו הסתכן בחרם.

מצב זה נוצר על סמך ההלכה כי מנהג ישראל דיו־הוא: יהודי חייב לקבל את מנהג המקום שהוא גר בו. כתוצאה מכך נוצרו מצבים שבהם באותה העיר הת־גבשו קהילות שונות שלהן מנהגים שונים. הדבר פגע בלכידות החברתית ובאחדות. כאשר חל פילוג דחתה כנסת ישראל את הקהילות שלא היה אפשר עוד להכיר במנהגייהן. ואכן, כנסת ישראל הקיאה מקרבה את קהילת היהודים הנוצרים, הקראים, השבתאים והפרנקיסטים, אם צריך למנות כמה מהן. הנכונות לדחות את הקהילות שחרגו אל מעבר לגבול מסוים כמוכן חיזקה את אחדות העם, אולם העלתה את השאלה מהו הגבול הזה?

על כך אין תשובה. פרופ' יעקב כ"ץ מהאוניברסיטה העברית שאל בספרו החשוב "מסורת ומשבר: החברה היהודית כמוצאי ימי־הביניים" (1953), כיצד הצלי־חה החסידות להתבדל ובכל זאת לשמור את מקומה בכנסת ישראל. על כך השיב כי הנאורות שהופיעה באותם ימים איימה על היהדות יותר מהחסידות, ששמרה מצוות קלות כחמורות.

מבנה כנסת ישראל הלם את האידיאולוגיה היהודית. לאחר מרד בר־כוכבא עמדה היהדות מול השלום הרומי (Pax Romana) שהצטיין כאכזריותו. היא לא קיבלה אותו אך לא היה לה תחליף, ולכן היא חרגה מהמערכת המדינית וקיבלה עליה את תפקיד מצפון האנושות, תפקיד שאיבד את משמעותו בעידן הנאורות. היהודים שחרגו מהקהילה המסורתית אך לא נטשו את היהדות חוו משבר והות חמור. התנועה הציונית פתרה אותו, אך רק באופן זמני. משקמה המדינה, הזיהוי הרשמי של היהדות עם הורם האור־תודוקסי יצר משבר והות חדש ליהודים הישראלים. יתרה מכך, הדבר שינה את המשמעות ההיסטורית של המושג "כנסת ישראל".

היהדות האורתודוקסית

לפי ההלכה יש להניח ללא דיון כי בבית יהודי האוכל כשר. לפי ההלכה יש להניח ללא דיון כי הידוע בציבור כיהודי הוא יהודי כשר. זהו חלק אינטגרלי מהמושג הקלאסי של כנסת ישראל. כיום קשה להבין זאת לנוכח העובדה שבהשפעת הנאורות קבוצות גדולות של אזרחים מזדהים כיהודים שאינם שומרי מצוות. המצב החדש אינו מאפשר את קיומה של כני־סת ישראל המסורתית ללא הקלה במצוות המעשיות. למצב חדש זה כנסת ישראל לא התייחסה, שכן עד כה לא נדרשה לכך מאחר שאו לא היו יהודים שלא שמרו מצוות. כל טיפול במצב החדש מהווה רפורמה ויוצר הבדל חשוב בין יהודי אירופה ויהודי ארצות אשר מסר הנאורות לא הגיע אליהן, כולל צפון אפרי־קה והמזרח הקרוב, שהן קרובות למסורת ישראל סבא

26.25x34.92	2/2	19	תמוז	2023	05/04/2023	85648255-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790						

יהודים שאינם שומרי מצוות. שיתוף פעולה עם גורמי מים ישראלים מחוץ לקהילה החרדית נתפש כפגעי עה באורתודוקסיה המצריכה פיצוי ותמריץ. החרגת בני הקהילה מגיוס חובה לצה"ל היא אחת מאלה.

עם השנים, ככל שהתעצמה הבעיה, כך גברה הדרישה לתמריצים, אך בד בבד גם גדלה מעורבות החרדים בציבוריות הישראלית. התנהגות הפלג הדתי בשלטון נעשתה הלכה והתאפיינה בהחלטות נטולות עקרונות מנחים. כעשור לפני מלניניו גם מונה שר שישכון ושר בריאות חרדי, ואף נשבע אמונים לממשלה כנדרש.

השאלה המרכזית אינה התנהגות המיעוט החרדי או החרד"לי, אלא מדוע המדינה תומכת בנדיבות כה גדולה בנציגי המשיחיות בישראל, אף שרוב אזרחיה אינם דתיים – שהרי רוב האזרחים שאינם שומרי מצוות אינם בדיק משיחיים. התשובה היא שבישראל קיימת מדיניות של התפשטות וחלת המיושמת על ידי פעילות לא מדינית בעליל, ומקבלת צידוק מהמשיחיות.

וכאן אנו נוגעים בהיבט הייחודי של הצינונות, שהיה מרכזי ונדחק לקרן זוית: תחילה נחלקה התנועה בעיקר לצינונות המדינית, שיוצגה תחילה על ידי הרצל, והמעשית, שייצגו חיים ויצמן ודוד בן-גוריון, לימים הנשיא הראשון וראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל. הצינונות המעשית קלטה את הרעיון הפילוסופי שחקיקה מצליחה רק כאשר היא מכירה בדיעבד בשינויים שחלו בציבור. מכאן שההתיישבות נתפשה כצעד ראשון במימוש הרעיון הצינוני. לעומתם הרצל סבר כי תחילה יש ליצור תשתית חוקית להתיישבות. בנוסף, הצינונות המדינית שאפה ליצור בסיס חוקי להגירה מסיבית ובכך למנוע את הבעיה הידועה כיום בשם הגנאי "הבעיה הדמוגרפית", ואילו הצינונות המעשית העדיפה הגירה סלקטיבית תוך התעלמות מהבעיה.

העדר פתרון איפשר לרב מאיר כהנא להציע לגרש את תושבי ישראל הלא-יהודים באמתלה שווה הארץ המובטחת. ישראלים רבים קיבלו טענה זו, גם אם כפי רוב היסטורי לא דתי, תוך המרת הביטוי "הארץ המובטחת" ב"ארץ אבות". מאחר שלא היה אפשר לגרש את תושבי הארץ שאינם יהודים, ננקטו צעדים להצרת צעדיהם. כתוצאה מכך, יהודי ישראל הערבים ביקשו להיראות יהודים בעליל והחלו לחבוש כיפות, כהצהרה על יהדותם שסומנה גם כדתיותם.

ובכל זאת, לישראל אין פתרון לבעיה הדמוגרפית ולחשש שבקרב או ברחוק יהיו רוב תושביה לא-יהודים. העדר הפתרון ממריץ ישראלים רבים לקבל את הדת היהודית במסווה משיחי. ציבור זה על פי רוב חסר בדיעה הדתית, ואינו מודע לקושי ההלכתי שבקבלת המשיחיות. המתיישבים ביהודה ושומרון מקבלים את משנתו של מאיר כהנא ללא דיון ביקורתי בשאלה אם תורה זו מתיישבת עם היהדות המסורתית, אשר אין הם מתמצאים בה.

העובדה שממשלות ישראל, שאינן מקבלות את תורת כהנא, תומכות במתנחלים המשיחיים ועם זאת אינן מציעות פתרון לבעיה הדמוגרפית, הביאה לחקיקת חוק הלאום המגדיר את ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי. כך נוצר מצב אבסורדי המעניק ליהודים בני אומות אחרות מעמד עדיף ממעמדם של אזרחי ישראל שאינם יהודים. כך הם היו לאזרחים מדרגה שנייה ונגרם להם נזק מיידי.

הדבר מהווה תמריץ לרעיון כי אנו מצויים בשלב האתחלתא דגאולה, שכן אין דרך מעשית לארגן את קיבוץ הגלויות אשר הוא העניין המרכזי של ממשלות ישראל. בניגוד לממשלות של מדינות הלאום הליברליות והדמוקרטיות במערב, ממשלות ישראל רואות את עיקר תפקידן בארגון קיבוץ הגלויות שיתאפשר רק בימות המשיח. כדי לגשר בין תפקיד זה לבין המציאות המדינית מזהים בישראל את המצב כאתחלתא דגאולה, וכך הממשלות בישראל פוטרות עצמן מלכצע את הבלתי אפשרי.

חוק הלאום לא רק מפלה לרעה את אזרחי ישראל שאינם יהודים, הוא גם פוטר את הממשלות מדיון בשאלות הטווח הבינוני. לכל ממשלה חובות לפתרון בעיות מיידיות, אך הזנחה של בעיות בטווח הבינוני עלולה לגרום למצוקה רק כעבור כמה שנים. ממשלות ככל העולם המערבי נוטות לדחות את הטיפול בבעיות הטווח הבינוני, עד גבול מסוים. בישראל הטיפול בטווח הבינוני זוכה להתייחסות כל זמן שמדובר בתחום יהודי ושומרון, ששם השלטון הוא עקיף, ואילו בתחום השליטון הישיר של הממשלה ניכרת הזנחה בניהול חיי האזרחים ובהשקעה בתשתיות.

סדר עדיפויות זה של ממשלות ישראל מכטא כלכול יותר מכל פגם אחר. ואכן, הרהור קל יראה כי כל שינוש מדיני ברעיון האתחלתא דגאולה אינו יכול לשפר את המצב, שכן הוא מגביר את הטשטוש שבין האפשרי לבלתי אפשרי.

יוסף אגסי, הרצל, סתיו 2018

ידי הקמת התנועות הדתיות, כגון "המזרחי" הצינונית ו"אגודת ישראל". על סדר היום המדיני של אגודת ישראל עמד רק סעיף ביטול הצינונות, בשל היותה מדינית. זאת מאחר שלאחר מרד בריכוכבא, וכחלק מכנסת ישראל, הטילה הרבנות חרם על כל פעילות מדינית.

הגאולה תמיד כללה חזרה לעצמאות מדינית. כל עיסוק המתמקד בעשייה מדינית נקרא חישוב הקץ או דחיקת הקץ. כלומר, הוא נתפש כביטוי מעשי לרצון לזרז את הגאולה. אגודת ישראל הקימה ארגון חדש, מרעצת גדולי התורה, והיא היתה בעלת סמכויות לפסוק הלכה. הגם שגוף זה לא היה מדיני, עצם הקמתו פגעה ברעיון כנסת ישראל שבעיקרון הראה עוינות לכל פעילות מאורגנת בין קהילות שונות. ובכל זאת, עד לעצמאות ישראל היה לאגודת ישראל סעיף מדיני אחד על סדר יומה: חיטול הצינונות.

תנועת המזרחי, לעומת זאת, הדגישה כי המדיניות של הצינונות היא חילונית ולא דתית. הרבנים מנהיגי התנועה הראשונים הדגישו כי הצינונות היא חריגה מהמסורת ועל כן יש לצמצם את הצינונות להיבט החילוני בלבד, ללא שינוי בתוחלת לשיבת ציון הדתית, שתרחש כאשר יבוא המלך המשיח (כלומר מלך ישראל הלגיטימי). את ההיתר שהם נתנו לחריגה הם נימקו בצוק העתים, כלומר בסבל היהודים. רק לאחר הכרות המדינה גילתה התנועה הצינונית הדתית יומרה לשמר את אופייה היהודי של המדינה על ידי הארגונים המדיניים שלה, שרשמית עניינם היה חינוך.

מעניין לציין כי אגודת ישראל היתה תנועה בתוך היהדות האורתודוקסית, שנוסדה כפולין ב-1912, פחות משני עשורים אחרי ייסוד התנועה הצינונית. את המתחים שחוותה היהדות האורתודוקסית באירופה היא הנחילה להווי הישראלי.

ההנהגה האורתודוקסית דבקה בעמדותיה גם בזמן השואה. היו רבנים אורתודוקסים שהרחיקו לכת כל כך, עד שהמליצו לחברי קהילותיהם שלא לברוח מהנאצים, הגם שבכוחה היתה תגובה מסורתית לאורך הדורות. קבוצה אורתודוקסית אחת, חסידי סאטמה, אף האשימו את הצינונות בשואה. ובכל זאת, היחס של האורתודוקסיה לשואה אמביוולנטי ועל פי רוב ניכרת העדפתה להימנע מעיסוק בתקופה. עם השנים החלה מסתמנת מגמה של שינוי לא מתוכנן ביחסה של האורתודוקסיה לתהליכים שהתרחשו בארץ ישראל. הדבר בא לידי ביטוי לשוני: במקום "אורתודוקסים" או "אנשי אגודת ישראל" נעשה שימוש במושג "חרדים". לעומתם, יהודים ישראלים שהקפידו על שמירת מצוות אך לא עיינו את ציונות כונו – כמוכונים מאלו – דתיים לאומיים.

לאחר מלחמת ששת הימים (1967) הופיעה קבוצה חדשה: חרדים לאומיים דתיים (חרד"לים). היא הקימה דת משיחית חדשה, תוך הדגשת ההמשכיות ליהדות המסורתית האורתודוקסית.

אתחלתא דגאולה

ההבדל בין דת החרד"לים החדשה לבין הדת היהודית המסורתית בולט כאשר מנגידים את האמירה התלמודית "תיפח רוחם של מחשבי קיצין" (ימותו המנסים לנחש מתי יבוא משיח), ואמירתו של הרב שלמה גורן שהוא שומע את פעמי משיח. גורן המשיח ואת באמצעות מדידות כהר הבית שסימלו את ההתייכונות לקראת בניין בית המקדש השלישי – הביטוי המסורתי לביאת המשיח.

בימי לא היה לרב גורן גיבוי, אולם כיום משנתו היא התורה המוצהרת של תנועה דתית-מדינית, וכדאי להתחקות אחר שינוי זה, שכן המשיחיות אינה חלק מהצינונות הדתית המסורתית. יש להדגיש כי כיום נצייגי המשיחיות הישראלית הם ברובם מנהיגי המתנחלים, ואינם מצטיינים בהיותם אנשי רוח אלא בהיותם אנשי מעשה, ובמידה רבה מעשה בלתי חוקי בעליל, שהמדינה רואה בסלחנות ואף תומכת בו.

הכלכול בין הצינונות הדתית לבין המשיחיות נוצר כאשר הרב אברהם יצחק הכהן קוק וזהה כאחד מאבות הצינונות הדתית. אכן, הרב קוק היה איש אגודת ישראל שהתנגד לצינונות אך עם זאת היה משיחי במשמעות זו או אחרת. בניגוד לנוהג האורתודוקסיה הוא הכיר בנוכחות יהודים בני היישוב החדש, גם כאשר היו פורקי עול מצוות. לפי מסורת מקובלת ברחוב החרדי, הרב יוסף-חיים זוננפלד הורה למנחם פרוש, לימים חבר כנסת וראש אגודת ישראל, לשפוך קיתון של שופכין על ראש הרב קוק (כידוע, שני הרבנים נפגשו כמה פעמים ושוחחו על דברי תורה).

מנחם פרוש היה חבר כנסת עשרות שנים אך הוא לא הכיר בעצמאות ישראל ולא ראה עצמו כמי שפוי על לרווחת אזרחי המדינה אלא רק למען הקהילה החרדית. פרט זה איפשר לחברי אגודת ישראל להשתתף בחיי המדינה באורח פסיבי וכמעט מינימלי עם אזרחים

טרידי מאחז שפונה. מדוע המדינה, שרוב אזרחיה לא דתיים, תומכת בנציגי המשיחיות צילום: אלכס ליבק

ורית, אך הוא מוצג כחלק מהדמוקרטיה, גנות השלטון בישראל וזוהי הסכנה

הרבה יותר מאנשי הכנסייה האורתודוקסית שנוסדה במזרח אירופה בשנת 1820.

רפורמה קוראת לריאקציה ולחזרה למצב הקודם. הריאקציה של היהדות המסורתית באירופה נקראת אורתודוקסיה. השם מטעה, משום שאורתודוקסיה פירושה היצמדות לישן ואילו ריאקציה היא ניסיון להחיות את הישן אשר עבר מהעולם. מייסד האורתודוקסיה היה משה סופר, הידוע בשם חת"ם סופר (על שם ספרו חידושי תורת משה). הכנסייה האורתודוקסית הסתגרה והחרימה כל יהודי שאינו שומר מצוות ואף קהילות שלמות של יהודים שהקימו בהן. ואת בניגוד למסורת שבה יש המחמירים ויש המקילים כמציאות. ההחמרה נעשתה דבר המובן מאליו.

כשקמה המדינה, לא הוגדרה בה ההפרדה בין הרבנות לבין השררה ולכן אין בה הבחנה בין קהילה ללאום. זוהי הסיבה לחוסר הסובלנות לאחזק הניכר בקהילות ישראל והמנוגד להכרות העצמאות. כדי להתמודד עם המצב ישראל משקרת ונוהגת כאילו הדת היהודית היא דת המדינה, ולא היא. לישראל אין דת מדינה. בנוסף, יש בה חלוקה דיכוטומית ואנכרוניסטית בין יהודים אשכנזים ליהודים ספרדים, והיא מתעלמת מקבוצות אחרות. כן מופלים לרעה היהודים שאינם מזוהים עם היהדות האורתודוקסית. ריבוי ההגדרות הביא לכך שיהודי אשכנזי אחד, ממוצא מרוקאי, הצליח לפתות קבוצת יהודים ישראלים דוברי ערבית להצטרף אל האורתודוקסיה, בתקווה לחסל את האפליה. אלא שזו רק העמיקה. ובתוך הכליל הזה קמה יהדות חדשה – היהדות החרדית הלאומית.

הצינונות והיהדות החרדית הלאומית

היהדות כחברה-דת נראית מבפנים כמערכת דתית-אינטלקטואלית המבודדת מההגות של החברות-דתות הסובבות אותה. מבחוץ אפשר להבחין בהשפעות האימפריה הרומית, המחשבה הנוצרית והמוסלמית, ומאוחר יותר בהשפעות של הנאורות המערבית, של הריאקציה הרומנטית ושל הפלורליזם שלאחר השואה. בעולם היהודי האירופי נתפשה הנאורות כמשבר זהות ואילו הריאקציה כפתרון: היהודי הנאור למד להבחין בין דת לבין תרבות אתנית. עצם ההבחנה פגמה בשלמות המושג כנסת ישראל שאיחד מוצא, דת ותרבות. התפתחות הריאקציה הגרמנית עוררה את הלאומיות הגרמנית, וזו הביאה את יהודי גרמניה שהיו מעורים בתרבות הגרמנית לראות את עצמם כגרמנים בני דת משה. מאוחר יותר קהילותיהם חוסלו בידי הגזענות הגרמנית. במאה ה-19 קהילות יהודיות בגרמניה וברוסיה ביקשו אוטונומיה. דרישה זו, וההתבוללות התרבותית של יהודי המקום, הביאו לליבוני שנתה היהודים, ואחת מתוצאות התגברותה היתה הקמת התנועה הצינונית.

הייחוד של הצינונות אינו בהיותה תנועה מדינית אלא בהיותה תנועה חילונית. תמונה זו חודדה על